

РОМАНИШИНА Людмила

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

<https://orcid.org/0000-0002-6026-2614>e-mail: Romanyshyna43@ukr.net**КРИЩУК Богдан**

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

<https://orcid.org/0000-0002-9999-5356>e-mail: kryshchuk84@gmail.com**БРИЖАК Надія**

Мукачівський державний університет

<https://orcid.org/0000-0003-2795-6005>N.Bruzhak@gmail.com**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Сутність здоров'язбереження полягає у збереженні здоров'я учнів за допомогою педагогічних засобів, форм, методів та прийомів. Завдання вчителя полягає у набутті учнем знань, вмінь і навичок збереження власного здоров'я та формуванні їх здоров'язбережувальних компетентностей, які є одними з ключових для української системи освіти.

Концепція Нової української школи вибудована на пріоритетах виховання компетентної особистості дитини, яка володіє знаннями, уміє їх застосовувати у повсякденному житті, адаптуватись до реалій сьогодення, долати життєві труднощі, піклуватись про своє здоров'я та підтримувати його на належному рівні, вміє протидіяти негативним зовнішнім впливам. Навчити дітей берегти та зміцнювати своє здоров'я і є найважливішим завданням Нової української школи.

Основною вимогою проведення освітнього процесу у початковій школі є дотримання принципів здоров'язбереження, використання здоров'язбережувальних освітніх технологій. Завдання здоров'язбережувальної педагогіки – забезпечити учневі знання про здоровий спосіб життя, сформувані культуру здоров'я для майбутнього самостійного життя, вміння піклуватися про своє здоров'я та дбайливо ставитися до здоров'я інших людей.

Головним професійним завданням вчителя початкових класів на сьогодні є забезпечення комфортних і безпечних умов освітнього процесу, що побудований на врахуванні вікових та індивідуальних особливостей учнів молодшого шкільного віку, застосуванні здоров'язбережувальних технологій навчання, впровадженні педагогіко-економічних вимог у практику початкової школи.

Ключові слова: здоров'язбереження, здоров'язбережувальні освітні технології, здоров'язбережувальні компетентності, майбутні вчителі початкових класів.

DOI: <http://doi.org/10.31891/pcs.2023.1.16>**1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

На сучасному етапі розвитку суспільства висувуються нові вимоги до можливостей людини та її здоров'я. Проблема збереження та цілеспрямованого формування здоров'я дітей та молоді в сучасних умовах розвитку України значуща і актуальна, оскільки пов'язана безпосередньо з проблемою безпеки та незалежності країни. Останніми роками у нашій країні спостерігається значне погіршення здоров'я школярів, в значній мірі це також пов'язано із військовою агресією росії. Проведені статистичні дослідження свідчать про вкрай низький рівень стану здоров'я дітей та дорослих.

За даними МОЗ лише 5% випускників шкіл є здоровими, 80% школярів хронічно хворі, 50% мають морфофізіологічні відхилення, 70% страждають на нервово-психічні розлади. Причиною збільшення кількості захворювань, погіршення стану здоров'я школярів дослідники вбачають в умовах організації освітнього процесу. Для сучасних закладів освіти характерним є збільшення обсягів навчального навантаження та інтенсифікацією навчального процесу та зменшення аудиторних годин.

В результаті чого організм дитини (у цей період найбільш чутливий до впливу несприятливих факторів навколишнього середовища) зазнає цілого ряду негативних впливів та провокує порушення фізіологічних

функцій та погіршення стану здоров'я. Крім цього, у процесі навчання у закладі середньої загальної освіти у дітей відзначається зниження функціональних можливостей організму, що призводить до зростання хронічних захворювань.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Здоров'я є найважливішим інтегральним показником, який розкриває валеологічні чинники розвитку дитини, середовище її життєдіяльності, рівень освіти та виховання. У науково-педагогічних джерелах нині активно проводиться дискусія щодо розробки теоретико-методологічних основ формування здоров'язбережувальних компетентностей майбутніх педагогів.

У дослідженнях В. Бондара, В. Бикова, О. Васильєвої, Л. Даниленко, Г. Кондрацької, О. Мармази, В. Пікельної, П. Плахтія, Л. Романишиної, Л. Сущенко та інших розкриваються педагогічні аспекти здоров'язбережувальних освітніх технологій.

Проведений аналіз наукової літератури з проблеми здоров'язбереження дає можливість сформулювати базове поняття «здоров'язбережувальні компетентності» як інтегральну якість особистості людини, яка проявляється у її загальній здатності до здоров'язбережувальної діяльності, що ґрунтується на інтеграції знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень особистості, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого та оточення. Для цього необхідно здійснити перехід від традиційних форм навчання до здоров'язбережувальних [1, с. 1].

О. Березюк, Т. Воронцова, О. Єресько, В. Пономаренко, І. Скорбун розглядають здоров'язбережувальні компетентності як здатність людини планувати і реалізовувати свою життєдіяльність у спосіб, сприятливий для здоров'я і безпеки самої людини та її соціального оточення [2].

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Основним завданням сучасної початкової школи стає виховання компетентної особистості дитини, яка не тільки володіє

знаннями, а й уміє застосовувати їх у житті, діяти адекватно у відповідних ситуаціях, адаптуватися до складних соціальних умов, долати життєві труднощі, підтримувати своє здоров'я на належному рівні, надавати опір негативним впливам. З огляду на це, особливого значення набуває спрямоване формування у дітей знань, умінь і навичок здорового способу життя, тобто формування у них здоров'язбережувальних компетентностей. Отже, залишається потреба суспільства у педагогах Нової української школи зі сформованою системою здоров'язбережувальних компетентностей, професійна підготовка яких здійснюється в сучасному закладі вищої освіти.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є розкриття основних аспектів формування здоров'язбережувальних компетентностей майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах вищої освіти. Це передбачає: підвищення рівня здоров'язбереження майбутніх педагогів, розвиток умінь і набуття навичок власного оздоровлення та оздоровлення учнів, пропагування здорового способу життя.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Нині державна політика України спрямована на те, щоб забезпечити збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді. Закон України «Про освіту», як одну з пріоритетних цілей ставить збереження та зміцнення здоров'я учнів. У більшості ЗЗСО робота зі збереження та зміцнення здоров'я має не завжди досконалий процес. У своїй практиці педагоги недостатньо застосовують здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі. Внаслідок чого, в учнів не завжди сформовано ціннісне ставлення до власного здоров'я. У більшості з них відмічається низький рівень знань щодо різноманітних аспектів здоров'язбереження, вони не володіють елементарними вміннями та навичками збереження власного здоров'я.

Сучасний заклад освіти повинен стати найважливішою ланкою соціалізації підростаючого покоління. В закладі загальної середньої освіти не тільки здійснюється

соціалізація особистості, а й формується як індивідуальне здоров'я так і здоров'я всього суспільства. Отже, здоров'я підростаючого покоління – це проблема не лише соціальна, а й моральна. Завдання вчителя полягає у набутті учнем знань, вмінь і навичок збереження власного здоров'я та формуванні їх здоров'язбережувальних компетентностей. Залучення учнів до проблеми збереження власного здоров'я є одним із завдань виховання як складової освітнього процесу.

Здоров'я та здоровий спосіб життя є основними складовими поняття здоров'язбереження та згідно зі Статутом Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) – це не лише відсутність хвороби та ушкоджень, а й повне фізичне, душевне та соціальне благополуччя.

Відзначимо, що відсутність шкідливих звичок, раціональне харчування, дотримання режиму праці та відпочинку, культура спілкування, оптимальний руховий режим, основу якого складають регулярні заняття фізичною культурою та спортом, санітарно-гігієнічна культура є основними елементами здорового способу життя.

Сутність здоров'язбереження полягає у збереженні здоров'я учнів за допомогою педагогічних засобів, форм, методів та прийомів. Провідним мотивом здоров'язбереження є меседж: через педагогіку – до здоров'я, через освіту – до здорового образу життя. Відповідно, мета здоров'язбереження – це створення умов та проведення заходів, спрямованих на збереження здоров'я учнів.

Основними завданнями здоров'язбереження є:

- 1) формування потреб учнів щодо збереження та зміцнення власного здоров'я;
- 2) створення в закладі освіти здоров'язбережувального середовища;
- 3) інформаційне забезпечення процесу здоров'язбереження;
- 4) застосування в освітньому процесі здоров'язбережувальних технологій [1, с. 78].

Форми та методи збереження та зміцнення здоров'я учнів, які використовуються педагогами, дозволили виокремити основні напрями у практиці закладів загальної середньої освіти.

Перший напрям - концептуальне забезпечення здоров'язбереження, що ґрунтується на основі розробки у ЗЗСО

концепції збереження та зміцнення здоров'я учнів. Суть концепції полягає в тому, що в освітньому закладі без особливих фінансових та матеріальних вкладень можна створити здоров'язбережувальний освітній простір, здійснювати оздоровлення дітей на основі використання педагогічних засобів та методів роботи.

Основою першого напрямку розробленої концепції є використання різних видів педагогічної діяльності, що забезпечують психотерапевтичний і оздоровчий потенціал роботи з учнями.

Другий напрям у практичній діяльності закладів загальної середньої освіти – розробка та створення програмного забезпечення здоров'язбереження учнів, що реалізуються через навчання здоров'я як учнів, так і вчителів. Основною педагогічною умовою формування готовності дітей шкільного віку до здоров'язбереження є програмно-інформаційне забезпечення процесу здоров'язбереження учнів. Метою програмно-інформаційного здоров'язберігаючого забезпечення є доведення до учнів актуальних відомостей щодо збереження та зміцнення свого здоров'я.

Третій напрям, що реалізується на практиці закладів загальної середньої освіти, пов'язаний з моніторинговими дослідженнями здоров'язбережувального навчання та виховання [2, с. 49].

Концепція Нової української школи вибудована на пріоритетах виховання компетентної особистості дитини, яка володіє знаннями, уміє їх застосовувати у повсякденному житті, адаптуватись до реалій сьогодення, долати життєві труднощі, піклуватись про своє здоров'я та підтримувати його на належному рівні, вміє протидіяти негативним зовнішнім впливам. Навчити дітей берегти та зміцнювати своє здоров'я і є найважливішим завданням педагогів Нової української школи. [3].

На думку Т. Бойченко, здоров'язбережувальні компетентності учнів є одними з ключових для української системи шкільної освіти. Вони включають здатність (готовність) мобілізувати систему знань, умінь розумових і особистісних якостей, необхідних для формування у школярів мотивації до здоров'язбереження, а також уміння передбачати, попереджати, або

компенсувати втрату здоров'я як засобу задоволення базових потреб людини [3, с. 6–7].

Проведення навчальних занять вчителем початкових класів вимагає від нього використання різних педагогічних форм, методів та засобів, що забезпечують взаємозв'язок між навчальним та виховним процесом. У практику роботи закладу освіти увійшли:

1) складання, оформлення, роз'яснення правил для чергового за класом, їдальною, спальною кімнатою, закладом освіти тощо, а також контроль за їх виконанням;

2) підготовка та проведення екскурсій, туристичних походів, цільових прогулянок;

3) навчання санітарно-гігієнічним правилам та контроль за їх виконанням;

4) організація роботи учнів з благоустрою шкільних приміщень, на пришкольній ділянці та контроль за їх виконанням;

5) фізкультурно-спортивна робота з учнями;

6) підготовка та проведення свят здоров'я, Дня здоров'я, Тижня здоров'я [3, с. 30].

При цьому основною умовою проведення цих заходів є дотримання принципів здоров'язбереження та використання здоров'язбережувальних освітніх технологій.

Науковці визначають «здоров'язбережувальні освітні технології» як сукупність всіх прийомів, методів, засобів, що використовуються в освітньому процесі та технологій, які не тільки оберігають здоров'я учнів від впливу несприятливих факторів освітнього середовища, а й сприяють вихованню в учнів культури здоров'я. Отже, завдання здоров'язбережувальної педагогіки – забезпечити учневі знання про здоровий спосіб життя, сформуванню культуру здоров'я для майбутнього самостійного життя, вміння піклуватися про своє здоров'я та дбайливо ставитися до здоров'я інших людей.

Нам імпонує думка І. Волкової, яка наголошує, що «провідну роль у формуванні здоров'язбереження та позитивної мотивації на здоровий спосіб життя учнівської молоді відіграє насамперед учитель, який володіє сучасними здоров'язбережувальними, здоров'яформувальними педагогічними та

інноваційними технологіями; постійно взаємодіє з учнями, їхніми батьками, медичними працівниками та шкільним психологом, соціальним педагогом; планує й організовує свою діяльність, зважаючи на пріоритети формування, збереження та зміцнення здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу. І педагог має бути готовим до виконання такої ролі, але не формально, а з життєвими переконаннями» [4 с.408].

Ми підтримуємо думку науковців, щодо здоров'язбежувальної освіти, яка передбачає принципово нові підходи до формування професійних компетентностей майбутніх вчителів початкових класів. Здоров'язбережувальні компетентності педагога – це сукупність та інтеграція теоретичної та практичної діяльності, а також особистісних особливостей, що забезпечує збереження та зміцнення здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу та формування у них ціннісного ставлення до здоров'я та здорового способу життя як результату професійної педагогічної діяльності

Нині, в умовах війни ми погоджуємося із думкою дослідниці Є. Зімниці (2009), яка визначає, що головним професійним завданням вчителя початкових класів на сьогодні є забезпечення комфортних і безпечних умов освітнього процесу, що побудований на врахуванні вікових та індивідуальних особливостей учнів молодшого шкільного віку, застосуванні здоров'язбережувальних технологій навчання, впровадженні педагогіко-ергономічних вимог у практику початкової школи [5].

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Отже, формування здоров'язбережувальних компетентностей майбутніх учителів початкової школи здійснюється на основі особистісних якостей, психолого-педагогічних знань і вмінь, які сприяють впровадженню педагогічних технологій в освітнє середовище початкової школи та спрямовані на виховання в молодших школярів культури здоров'язбереження.

Література

1. Куртова Г. Ю. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності фахівців аграрного сектору у процесі фізичного виховання. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018. № 4. С. 100-111.
2. Організація профілактичної роботи у навчальних закладах: посібник для адміністраторів системи освіти / О. В. Березюк, Т. В. Воронцова, О. В. Єресько, В. С. Пономаренко, І. А. Скорбун. — Київ: «Здоров'я через освіту», 2014. — 128 с.
3. Бойченко Т.С. Здоров'язберігаюча компетентність: підходи до вивчення, основні ознаки / Т.С. Бойченко // Моніторинг здоров'я школярів: між секторальна взаємодія лікарів, педагогів, психологів: Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю. — Харків: ДУ «ІОЗДП АМНУ», 2009. — С. 132-136.
4. Волкова І. Розвиток регіональної мережі шкіл сприяння здоров'ю у Харківській області / І. Волкова // Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садочком, 2016. — № 19-20 (55). — С. 95-106.
5. Зімниця, Є. А. (2009). Педагогічні умови формування ергономічних компетенцій у майбутніх учителів початкових класів. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Полтавський національний педагогічний університет. В.Г.Короленка, Полтава.

References

1. Kurtova H. Yu. Pedagogichni umovy formuvannia zdoroviazberzhuvalnoi kompetentnosti fakhivtsiv ahrarnoho sektoru u protsesi fizychnoho vykhovannia. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. 2018. № 4. S. 100-111.
2. Orhanizatsiia profilaktychnoi roboty u navchalnykh zakladakh: posibnyk dlia administratoriv systemy osvity / O. V. Bereziuk, T. V. Vorontsova, O. V. Yeresko, V. S. Ponomarenko, I. A. Skorbut. — Kyiv: «Zdorovia cherez osvitu», 2014. — 128 s.
3. Boichenko T.Ie. Zdoroviazberhaiucha kompetentnist: pidkhody do vyvchennia, osnovni oznaky / T.Ie. Boichenko // Monitorynh zdorovia shkoliariv: mizh sektoralna vzaiemodiia likariv, pedahohiv, psykholohiv: Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu. — Kharkiv: DU «IOZDP AMNU», 2009. — S. 132-136.
4. Volkova I. Rozvytok rehionalnoi merezhi shkil spryiannia zdoroviu u Kharkivskii oblasti / I. Volkova // Informatsiinyi zbirnyk dlia dyrektora shkoly ta zavidiuiuchoho dytiachym sadochkom, 2016. — № 19-20 (55). — S. 95-106.
5. Zimnytsia, Ye. A. (2009). Pedagogichni umovy formuvannia erhonomichnykh kompetentsii u maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. (Avtoref. dys. kand. ped. nauk). Poltavskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet. V.H.Korolenka, Poltava.

Abstract

ROMANYSHYNA Liudmyla, KRYSHCHUK Bogdan, BRYZHAK Nadiia

MODERN APPROACHES TO THE FORMATION OF HEALTH CARE COMPETENCES OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The essence of health care is to preserve the health of students with the help of pedagogical tools, forms, methods and techniques. The teacher's task is to help students acquire knowledge, skills and abilities to preserve their own health and to form their health care competencies, which are among the key ones for the Ukrainian education system. The essence of health care is to preserve the health of students with the help of pedagogical tools, forms, methods and techniques. The leading motive of health care is the message: through pedagogy - to health, through education - to a healthy lifestyle. Accordingly, the purpose of health care is to create conditions and carry out activities aimed at preserving the health of students. The concept of the New Ukrainian School is built on the priorities of educating a competent personality of a child who possesses knowledge, knows how to apply it in everyday life, adapt to the realities of today, overcome life's difficulties, take care of health and maintain it at an appropriate level, knows how to counteract negative external influences. Teaching children to protect and strengthen their health is the most important task of the New Ukrainian School. The basic requirement for conducting the educational process in primary school is to follow the principles of health care, to use health care educational technologies. The task of the health care pedagogy is to provide students with the knowledge about a healthy lifestyle, to form a culture of health for the future independent life, the ability to take care of their own health and to treat the health of other people with care. The main professional task of a primary school teacher today is to ensure comfortable and safe conditions for the educational process, taking into account the age and individual characteristics of students of primary school age, the use of health care learning technologies, the implementation of pedagogical and ergonomic requirements into the work of primary school.

Key words: health care, health care educational technologies, health care competencies, future primary school teachers

Стаття надійшла до редакції 02.01.2023 р.

Бібліографічний опис статті:

Романишина Л., Кришчук Б., Брижак Н. Сучасні підходи до формування здоров'язбережувальних компетентностей майбутніх учителів початкової школи. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2023. № 1. С. 104-108.

Romanyshyna L., Kryshchuk B., Bryzhak N. (2023) Modern approaches to the formation of health care competences of future primary school teachers. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, № 1, pp. 104-108.